

A gammasugárszintek normálidőszaki mérési adatainak közlése a lakossági tájékoztató munkánk része

Sajnos a nukleáris balesetek katasztrófák pszichológiai hatásainak tekintetében is sok vizsgálati eredmény és tapasztalat áll rendelkezésünkre. Az atomerőművek és egyéb nukleáris létesítmények esetében az áldozatok és hatások is két nagy csoportra oszthatók.

A „szakmabeliek”, a hivatásszerűen nukleáris technikával foglalkozók és a laikusok csoportjára, a hatások pedig a tényleges, kimutatható (szomatikus) és a vélt (pszichés) hatásokra. Nagyon alapos vizsgálódás tárgyát képezte pl. a Three Mile Island reaktorának katasztrófája, ahol egy hosszan elhúzódó „toxikus fenyegetés” volt tapasztalható. Itt halálos áldozatok, sérültek nem voltak, mégis több kisgyermekes anya és egy terhes nő is mutatott heveny és krónikus elmebetegségi tüneteket. Szorongásos neurózist, depressziót, és enyhe pszichiátriai szimptomákat tapasztaltak a kutatók. Inkább voltak az esemény hatása alatt: a közelebb lakók, a társadalom kevesbé támogatottak, valamint a korábban pszichiátriai kezelésben részesült lakosok. Az erőmű dolgozóinál megnövekedett veszélyérzet, bizonytalanság, konfliktusok voltak tapasztalhatók.

A csernobili reaktorkatasztrófa kapcsán lakosságunk viselkedését, reakcióit nem a tényleges veszély és szennyeződés, hanem a tájékoztatás, informálás határozta meg. Ez az időszak volt a legjobb bizonyíték arra, hogy korlátozottak (voltak) az eszközeink, módszereink hasonló konfliktusok megnyugtató kezelésére. Esetlegesen váltogatta egymást az alul és a túlinformálás, a jóhiszemű és a tudatos félretájékoztatás.

Az atomenergiával, a sugárzások hatásával foglalkozó tudományterületek a laikus ember számára ma még az egyik legismeretlenebb, nehezen ellenőrizhető, sőt misztikus ismerethalmazt jelentik. Ez az egyetlen olyan súlyosan károsító hatás, melyet érzékszerveinkkel nem kontrolálhatunk, így a laikus vagy semmibe veszi, vagy páni félelem tölti el márcsak a hallatán is. A lényeg az, hogy itt a lakosság, a hozzá nem értők függése a szakemberektől - sőt kiszolgáltatottságuk - a legteljesebb mértékben megvalósul, amennyiben mind a felkészülés időszaki, mind a veszélyhelyzeti tájékoztatást, felkészítést nem kezeljük elsőrendű fontosságú kérdésként.

A nukleárisbaleset-elhárítás eddigi tapasztalatai bebizonyították, hogy a lakossági tájékoztatás a telephelyen kívüli nukleárisbaleset-elhárítás igen fontos eleme. Ezt felismerve az Európai Tanács a 98/618 sz. Tanácsi Direktívában szabályozza a tagországok részére a lakossági tájékoztatás rendjét. Ez a folyamatban lévő EU jogharmonizáció következtében érvényes hazánkra is.

Az atomenergia békés célú alkalmazásának társadalmi megítélése a világ különböző országaiban változó és egyre nő azon országok száma, ahol ezt az alkalmazást elutasítják (pld. Ausztria, Németország), illetve tartózkodóbbá váltak az alkalmazással szemben, pld. Japán.

Hazánkban kimondottan a békés célú alkalmazással szemben nem alakult ki társadalmi ellenállás, azonban ha nincs megfelelő ellenpropaganda, tájékoztató jellegű felkészítés és rendszeres tájékoztatás, akkor az ismeretlentől való félelem hatására hazánkban is kedvezőtlenül alakulhat a téma társadalmi megítélése.

Jelenleg hazánkban a nukleáris eseményekkel kapcsolatos lakossági tájékoztatás egy-egy eseményre korlátozódik, így az nem elégíti ki az igényeket az alábbiak miatt:

- Az iskolai oktatásban és a közvélemény formálásában nem szerepelnek olyan anyagok, amelyek segítségével a lakosság jelentős hányada alapvető sugárfizikai és sugárbiológiai alapismeretekre tehetne szert.
- Az atomerőművek működési elve, technikai megoldásai csaknem teljesen ismeretlenek.
- A közvélemény nem ismeri a környezetében állandóan jelenlévő háttérsugárzás mértékét, annak az időbeni, valamint a földrajzi, időjárási viszonyoktól függő ingadozását és hasonlóságát az atomenergia békés alkalmazása során keletkező sugárzáshoz.

A sugárbiológiai, sugárvédelmi és sugáregészségügyi tájékoztatás kialakítása tehát nélkülözhetetlen eleme lehet az atomenergia békés célú alkalmazáshoz szükséges elfogadható jellegű lakossági attitűdnek. **Ennek első lépéseként célszerű tehát bevezetni a távmérőhálózat által mért háttérsugárzás (dózis teljesítménymérések) értékek ismertetését.**

A lakossági tájékoztatás céljaként tehát azt kell tudatosítani, hogy az ionizáló sugárzás környezetünkben állandóan jelen van a háttérsugárzás formájában, de ezen kívül együtt élünk vele a gyógyászatban, a mezőgazdasági kutatásokhoz használt egyes sugárforrások alkalmazásakor, illetve az atomenergia békés célú alkalmazása folyamán.

Ahogy a média közlemények hitelességét a forrás elfogadottsága, megbízhatósága, garantálják, ugyanígy a háttérsugárzás adatainak közlése esetén is fontos a hitelesség, a **rendszeresség** biztosítása.

Tudatosítva a lakossággal azt a tényt, hogy a magyar nukleárisbaleset-elhárítási rendszer elsődleges feladata a lakosság egészségének megóvása és ennek érdekében történik a rendszeres háttérsugárzás mérése, amelyet **rendszeresen** ismertetünk. A magyar állampolgárnak viszont jogos igényévé kell válni, hogy erről **rendszeresen** tájékozódhasson.

- Az információ forrása természetesen a Sugárfigyelő Rendszer Távmérő Hálózata, amelynek rövid bemutatása a **hitelességet**, folyamatos üzemben tartása és fejlesztése a **rendszerességet** garantálja.

Az információ tartalma a Távmérő Hálózat által regisztrált gamma-dózis teljesítmény kell hogy legyen. A közlés folyamán egyértelművé kell tenni, hogy a kapott sugárzás az átadott energián keresztül mérhető, melynek a neve a **dózis**, s ha ezt egy adott időtartamra, időegységre vonatkoztatjuk, akkor dózisteljesítményről beszélünk, amelyet maga a hálózat mér.

A lakosság körében legkevésbé ismert veszélyforrásról van szó, tehát fontos a **fokozatosság elvének** betartása az adatok közzététele során. Ugyanakkor a bizalom és a hitelesség megtartása érdekében kerülni kell a mérési értékek nagyságától függő akár időben, akár térben differenciált közlési technikákat, pl. extrém értékek elhallgatását. Az adatok fokozatos nyilvánosságára kerülésének párhuzamosan kell történnie az ismeretbővítő tájékoztatással, felkészítéssel, valamint a visszacsatolási lehetőségek folyamatos megteremtésével. Ez utóbbi azt jelenti, hogy adatot megismerő állampolgárnak legyen lehetősége arra is, hogy kérdéseivel, aggodalmaival kapcsolatban megfelelő válaszadási, konzultációs fórumot találjon.

- Az előző évben elkészült egy rövid információs anyag "Sugárzó környezetünk" címmel. Ez a kiadvány az ionizációs sugárzás fogalmával megjelenési formáival és élettani hatásával foglalkozik közérthető formában. A meglévő kiadványokat a BM OKF Társadalmi Kapcsolatok Főosztályának bevonásával osztjuk szét fontosabb oktatási és közintézményekben, médiáknál, közzétesszük a BM OKF honlapján. Ezen kívül – kielégítve a tudományos igényvel érdeklődőket is – utalunk a mérési eredmények közzéadási helyein a 16/2000 (VI.8.) EüM. rendeletre is, melyben a különböző radiológiai alapfogalmakat, sugárvédelmi ismereteket, szabványokat találhatja meg az olvasó.
- Felkérjük a sugárbiológia terén közismert szaktekintélyeket, hogy ismertessék a kiadványt a médiákban és beszéljenek a témáról közérthető módon a lakosságnak. A súlypont mindig a lakosság egészségi állapotának megőrzése legyen.
Két év alatt egyre részletesebb adatokat ismerhetne meg a lakosság a heti országos átlagtól indulva, végül az egyes mérőállomások által aktuálisan mért értékek megismerésének lehetőségéig, az alábbi ütemezésben.

első félévben: heti országos átlag, változás, riasztási szint,
 második félévben: földrajzi régiók (Dunántúl, Duna-Tisza köze, Tiszántúl) heti átlag, változás, riasztási szint,
 harmadik félévben: mérőállomások heti átlaga, riasztási szint,
 negyedik félévben: mérőállomások napi átlaga, változás, riasztási szint.

Legkorábban 2001. január 1-től kerülhetne sor a Katasztrófavédelem című lapban, valamint az interneten való első megjelenésekre, az utóbbi az OKF honlapon belül.

A fenti fokozatos megvalósítási terv a visszajelzések alapján változhatna.

A lakosság tájékoztatása gamma sugárszintmérés adatairól azon folyamat része, mely – összhangban a katasztrófák elleni védekezés nemzeti stratégiájával – a technika centrikus megközelítési módokat hivatott felváltani a humán szempontok fokozottabb előtérbe helyezésével.

Zellei Gábor



